

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVAZIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**5-2025
IJTIMOIY
FANLAR**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

IQTISODIYOT

H.V.Ivонина, Ф.Ч.Бойко

Сравнительный анализ моделей организационного туризма в Европе, СНГ и Азии: институциональные уроки для Узбекистана 5

Е.В.Голышева, Ш.Г.Хошимов

«Зигзагообразное» планирование туристских маршрутов как инструмент пространственного развития и устойчивости туризма (на примере Ферганской области) 13

FALSAFA

S.A.Muradov

Hind o'lkasida tasavvuf ta'limotining rivojlanish tendensiyasi 22

L.S.Yuldasheva

Abu Ali ibn Sinoning "Urjuza" she'riy dostonining falsafiy tahlili 26

M.T.Xidirov

Postnoklassik ilmiy tafakkur shakllanishida bilim va faoliyat dialektikasining o'rni 30

D.I.Saydullayeva

Axloqiy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi 35

F.A.Yuldashev

Raqamli jamiyat sharoitida shaxs ehtiyoj-manfaatlari va ekzistensial jarayonlar: ijtimoiy-falsafiy tahlil 38

R.Orziboyev

Yoshlar g'oyaviy birdamlik fazilatlarini yuksaltirish integratsiyasida musiqiy merosning o'rni 43

C.Вусала

Изучение искусственного интеллекта через призму философского пространства и времени 47

Y.A.Xudoyqulov

Zamonaviy jamiyatda harbiy fanni yuksaltirishga doir ilmiy-amaliy tadqiqotlar metodologiyasi 51

R.S.Raupova, N.Rajabova

Imom ash-Shotibiyning qiroat ilmidagi xizmatlari va uning ilmiy merosi 55

E.I.Tursunaliyeva

Ijtimoiy davlat fenomeni: nazariy yondashuvlar va xalqaro tajriba 58

G.A.Raximova

Milliy madaniyatni rivojlantirish va saqlab qolishning ijtimoiy omillari 62

M.Z.Jumayeva

Globalashuv sharoitida yangi O'zbekiston: ulkan maqsadlar va zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim xususiyatlari 67

A.A.Qambarov

Is'hoqxon to'ra ibrat ilmiy merosining falsafiy tahlili 72

B.S.Ganiyev, I.B.Xolmatov

Jamiyatimiz yangi taraqqiyot bosqichida sportni – ijtimoiy fenomen sifatida qaror topishining ijtimoiy-falsafiy xususiyatlari 77

L.E.Tursunova

Tilab Mahmudovning milliy estetik merosga qo'shgan hissasi 83

A.A.Mo'ydinov

Ma'naviy amaliyot kategoriyasining ijtimoiy-falsafiy talqini 87

M.K.Soipova

Fazl ibn Ahmad qarashlarida axloqiy masalalarning falsafiy tahlili 93

M.K.Soipova

Yangi O'zbekistonda yoshlarni komillikka erishishida Fazl ibn Ahmad merosining o'rni 96

G.A.Qamariddinova

"Rashahotu aynil-hayot" asarida insonparvarlik va ma'rifatli jamiyat konsepsiyasi 100

UO'K: 316.77: 170.1 (575.1)

JAMIYATIMIZ YANGI TARAQQIYOT BOSQICHIDA SPORTNI – IJTIMOY FENOMEN SIFATIDA QAROR TOPISHINING IJTIMOY-FALSAFIY XUSUSIYATLARI**СОЦИАЛЬНО – ФИЛОСОФСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ СПОРТА КАК СОЦИАЛЬНОГО ЯВЛЕНИЯ НА НОВОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ НАШЕГО ОБЩЕСТВА****SOCIO-PHILOSOPHICAL FEATURES OF THE DECISION OF OUR SOCIETY AT THE STAGE OF NEW DEVELOPMENT OF SPORTS – AS A SOCIAL PHENOMENON****Ganiyev Baxodirjon Sodiqjonovich¹** ¹Farg'ona davlat universiteti sosiologiya va ijtimoiy ish kafedrası professori, falsafa fanlari doktori (DSc)**Xolmatov Ixtiyor Baxtiyorovich²** ²Farg'ona davlat universiteti magistranti**Annotasiya**

Maqola zamonaviy jamiyatning rivojlanishining yangi bosqichida asosiy hodisa sifatida sportni shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Asar sportning globalashuv, texnologizatsiya, qadriyatlarning o'zgarishi va radikal tibbiy ta'limni o'z ichiga olgan asosiy o'zgarishlarni aks ettiruvchi ko'p qirrali hodisa sifatida rolini ochib beradi. Mualliflar jismoniy, erkinlik va ijtimoiy o'ziga xoslikning falsafiy tushunchalariga e'tibor qaratadilar, bu ularga sportning mohiyatini shaxsiy va jamoaviy ifoda shakli sifatida chuqurroq tushunishga imkon beradi. Tadqiqot madaniy me'yorlarga zid ravishda sportning innovatsionligini, ijtimoiy birdamlikni kuchaytirishni va tenglik va inklyuzivlik g'oyalarini ilgari surishni namoyish etadi. Sportni tijoratlashtirish, uni ko'ngilochar sohaga joriy etish muammolariga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu ko'pincha gumanistik asoslarning yo'qolishiga olib keladi. Bundan tashqari, biz biotexnologiya, raqamlashtirish va global media ta'siridan foydalanish bilan bog'liq zamonaviylik muammolarini ko'rib chiqamiz. Maqola ham nazariy, ham amaliy ahamiyatga ega: natijalardan sportni rivojlantirish strategiyalari, ta'lim dasturlari va ijtimoiy falsafa sohasidagi tadqiqotlarni ishlab chiqishda foydalanish mumkin. M.Merlo-Ponti, J.-P. Sartning asarlari va zamonaviy nazariyalar metodologik tadqiqotlarga olib keladi, bu esa unga fanlararo xarakter beradi.

Аннотация

Статья посвящена исследованию социально-философских аспектов становления спорта как ключевого явления современного общества на новой стадии его развития. В работе раскрывается роль спорта как многогранного феномена, отражающего основные изменения, включая глобализацию, технологизацию, трансформацию ценностей и радикальное медицинское образование. Авторы акцентируют внимание на философских концепциях телесности, свободы и социальной идентичности, позволяющих им глубже понять природу спорта как формы личного и коллективного самовыражения. Исследование демонстрирует инновативность спорта вопреки культурным нормам, укреплению социальной солидарности и продвижению идей равенства и инклюзивности. Особое внимание уделяется проблемам коммерциализации спорта, его внедрению в индустрию развлечений, что зачастую приводит к утрате гуманистических основ. Кроме того, мы рассматриваем вызовы современности, связанные с использованием биотехнологий, цифровизации и глобального медийного воздействия. Статья имеет как теоретическое, так и практическое значение: результаты могут быть использованы в разработке стратегий развития спорта, образовательных программ и исследований в области социальной философии. Работы М.Мерло-Понти, Ж.-П. Сартра и современные теории приводят к методологическому исследованию, что придает ему междисциплинарный характер.

Abstract

The article is devoted to the study of the socio-philosophical aspects of the formation of sports as a key phenomenon of modern society at a new stage of its development. The paper reveals the role of sport as a multifaceted phenomenon reflecting major changes, including globalization, technologization, transformation of values and radical medical education. The authors focus on the philosophical concepts of physicality, freedom and social identity, which allow them to better understand the nature of sport as a form of personal and collective self-expression. The study demonstrates the innovativeness of sports in defiance of cultural norms, strengthening social solidarity and promoting the ideas of equality and inclusivity. Special attention is paid to the problems of commercialization of sports, its introduction into the entertainment industry, which often leads to the loss of humanistic foundations. In addition, we consider the challenges of our time related to the use of biotechnology, digitalization and global media exposure. The article has both theoretical and practical significance: the results can be used in the development of strategies for the development of sports, educational

programs and research in the field of social philosophy. The works of M.Merleau-Ponty, J.-P. Sartre and modern theories lead to methodological research, which gives it an interdisciplinary character.

Kalit so'zlar: sport, shaxs, inklyuzivlik, jismoniy madaniyat, tenglik, sensualizm, hodisa, fenomenalizm, ekzistentsiya, sog'liq, sog'lom turmush tarzi, soqializatsiya, ijtimoiy soha.

Ключевые слова: спорт, личность, инклюзивность, физическая культура, равенство, сенсуализм, феномен, феноменализм, экзистенция, здоровье, здоровый образ жизни, социализация, социальная сфера.

Key words: sports, personality, inclusivity, physical culture, equality, sensationalism, phenomenon, phenomenism, existence, health, healthy lifestyle, socialization, social sphere.

KIRISH

Jamiyat rivojlanishining yangi bosqichi sharoitida sportni ijtimoiy hodisa sifatida shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini o'rganishning global va mahalliy ahamiyatini asoslash uchun quyidagi dalillarni ajratib ko'rsatish mumkin: umumjahon dolzarbligini, globallashuv va sport universal o'zaro ta'sir platformasi sifatida sport - bu turli madaniyatlar, etnik guruhlar va millatlarning odamlarini birlashtiradigan global hodisa. Globallashuv davrida u madaniyatlararo muloqot va xalqaro munosabatlarni mustahkamlash vositasiga aylanadi. Sportning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini o'rganish uning global birdamlik va ijtimoiy integratsiyani shakllantirish mexanizmi sifatida rolini tushunishga imkon beradi. Sportning ijtimoiy funktsiyalarining o'sishi zamonaviy sport faqat jismoniy faoliyatdan voz kechdi va ta'lim, sog'liq, siyosat va iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatadigan ko'p qirrali ijtimoiy hodisaga aylandi. Masalan, Olimpiya o'yinlari va jahon chempionatlari sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishdan tashqari, kuchli siyosiy va iqtisodiy vositalardir. Qadriyatlarni o'zgartirish va yangi muammolar Raqamlashtirish, urbanizatsiya va turmush tarzini o'zgartirish sharoitida sport an'anaviy qadriyatlarning o'zgarishi bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch keladi. Masalan, sportni virtualizatsiya qilish (e-sport) uning jismoniy faoliyatning an'anaviy tushunchasi bilan qanday bog'liqligi haqida bahs-munozaralarga sabab bo'ladi. Ijtimoiy-falsafiy tahlillar mazkur o'zgarishlarni tanqidiy tushunishga imkon beradi. Barqaror rivojlanish va ekologiya zamonaviy sportning muhim jihati uning barqaror rivojlanish tamoyillarini ilgari surishdagi rolidir. Yirik xalqaro musobaqalar ekologik standartlarni hisobga olishni talab qiladi. Bu sportning global miqyosda ekologik javobgarlikka qanday hissa qo'shishi haqida falsafiy tushunchaga ehtiyoj tug'diradi.

Jamiyat rivojlanishining yangi bosqichida sportni ijtimoiy hodisa sifatida shakllantirishning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlarini o'rganish muhim xalqaro ahamiyatga ega. Sport xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va xalqlar o'rtasida bag'rikenglikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu o'zaro tushunishni rivojlantiradi va zamonaviylikning global muammolarini hal qilish uchun platforma bo'lib xizmat qiladi. "Xalqaro hamkorlikni mustahkamlashda sportning roli" nomli maqolada sportning madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga ta'sirini ko'rib chiqadi va xalqaro aloqalarni mustahkamlashga yordam beradigan muvaffaqiyatli xalqaro sport loyihalariga misollar keltiradi. Jumladan: "Ijtimoiy muammolarni hal qilish. Sport kuchli bo'lishi mumkin ijtimoiy muammolarni hal qilish vositasi gender tengligini targ'ib qilish, kurash kabi milliy chegaralar diskriminatsiya bilan va zonlarda tinchlik o'rnatish harakatlariga ko'maklashish mojarolar" [2. 4.]. Bundan tashqari, sport madaniyatlararo aloqa, bag'rikenglik va o'zaro hurmatga ta'sir ko'rsatadigan millatlararo va davlatlararo hamkorlikni mustahkamlash omili sifatida qaraladi. "Sport uzoq vaqtdan beri kuchli rivojlanish vositasi sifatida tan olingan xalqaro va davlatlararo hamkorlik. U engib chiqadi madaniy, siyosiy va geografik chegaralar muloqot, o'zaro tushunish va tinchlik uchun noyob platforma birgalikda yashash" [3. 143.]. Shunday qilib, sportning ijtimoiy-falsafiy tahlili uning zamonaviy jamiyatdagi rolini chuqurroq tushunishga va dolzarb ijtimoiy va xalqaro muammolarni hal qilish uchun sportdan foydalanishning samarali strategiyalarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Mahalliy dolzarbligini, milliy o'ziga xoslikni mustahkamlashda sportning ijtimoiy roli Mahalliy sharoitda sport jamoaviy o'ziga xoslik va millat uchun g'ururni shakllantirishning muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi. Xalqaro musobaqalardagi g'alabalar jamiyat birligini mustahkamlaydi va mahalliy sport tashabbuslarining rivojlanishi ijtimoiy konsolidatsiyaga yordam beradi. Sog'liqni saqlash va jismoniy faoliyat muammolari zamonaviy jamiyatlar harakaqiz turmush tarzi bilan bog'liq kasalliklarning ko'payishiga duch kelishmoqda. Sog'liqni saqlashni yaxshilash usuli sifatida sportni targ'ib qilish ushbu qiyinchiliklarga qarshi kurashda muhim ahamiyatga ega.

Yoshlar siyosati va sport mahalliy miqyosda sport yoshlar bilan ishlashning samarali vositasi bo'lib, ijtimoiy xulq-atvorga alternativa beradi. Ushbu jarayonning falsafiy jihatlarini o'rganish

FALSAFA

fuqarolik, intizom va etakchilik fazilatlarini tarbiyalashga yordam beradigan dasturlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Ijtimoiy tenglik va sportga kirish ijtimoiy-falsafiy jihatlarini tahlil qilish turli xil ijtimoiy guruhlar, shu jumladan kam ta'minlanganlar, nogironlar va marginal jamoalar uchun sportning mavjudligi muammolarini yoritishga imkon beradi.

Nazariy va amaliy ahamiyati sifatida, sportning jamiyatdagi rolini nazariy asoslashga olib borilgan tadqiqotlar ijtimoiy hayotning ijtimoiy, madaniy va falsafiy jihatlariga ta'sir qiluvchi ko'p o'lchovli hodisa sifatida sportning rolini chuqurroq tushunishga imkon beradi. Natijalarni amaliy amalga oshirish tadqiqot natijalari ta'lim dasturlari, sportni rivojlantirish bo'yicha davlat strategiyalari va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishda qo'llanilishi mumkin. Shunday qilib, sportning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini o'rganish nafaqat jamiyatning nazariy, balki amaliy talablariga ham javob beradi, bu uning global va mahalliy miqyosda dolzarbligini tasdiqlaydi. Su o'rinda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning quydagi fikrlarini ham keltirishimiz mumkin: "Jamiyatda sog'lom turmush tarzini qaror toptirish, jismoniy tarbiya va sportni yanada ommalashtirish dolzarb vazifalarimiz qatoriga kiradi" [1. 218.].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ijtimoiy hodisa sifatida sport fenomeni zamonaviy jamiyatda muhim o'rin tutadi. Uning o'zgarishi va yangi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sharoitlarga moslashishi chuqur tahlilni talab qiladi. Ushbu sharhning maqsadi sportga bo'lgan ilmiy qarashlarning rivojlanishining tarixiy va falsafiy jihatlarini aniqlash, uning ijtimoiy funktsiyalari va jamiyat rivojlanishining yangi bosqichidagi falsafiy ahamiyatini aniqlashdir.

Antik davrda sport jismoniy va axloqiy tarbiya usuli sifatida ko'rib chiqilgan. Qadimgi Yunonistonda Olimpiya o'yinlari nafaqat jismoniy, balki ma'naviy funktsiyani ham bajargan, fuqarolik o'ziga xosligini mustahkamlagan va fazilatlarini tarbiyalagan. Antik falsafa maktabi yirik vakillaridan Aflotun, musiqa ruhni, gimnastika tanani tarbiyalaydi degan bolsa [4. 304.], Aristotel esa barkamol shaxs tarbiyasida aql-idrok, ruhiy fazilatlar va jismoniy barkamollikni [5. 289.], ideal jamiyatning asosi sifatida ruh va tananing uyg'un rivojlanishini ta'kidladilar.

O'rta asrlarda sport o'zining markaziy ahamiyatini yo'qotdi, chunki diqqat diniy amaliyot va astsetizmga o'tdi. Frankfurt maktabi vakili Norbet Elias o'zining "Jamiyatlar nazariyasi" nomli asarida - O'rta asrlarda cherkovning kuchli ta'siri sport va jismoniy mashqlarni inson hayotida ikkinchi darajaga o'tkazdi [6. 59.], deb ta'kidlaydi. Shunga qaramay, ritsarlik musobaqalari va xalq o'yinlari o'yin-kulgi va harbiy harakatlarga tayyorgarlik shakli sifatida mavjud bo'lib qoldi.

Uyg'onish davri qadimiy merosdan ilhomlangan jismoniy madaniyatga bo'lgan qiziqishni qayta tikladi. Vittorino da Feltre kabi gumanistlar uyg'un shaxsni tarbiyalashda sportning muhimligini ta'kidladilar [7. 129-137.]. Yangi davrda sport ilmiy qiziqish obyektiga aylandi. Mexanika va fiziologiyaning rivojlanishi jismoniy faoliyat haqidagi bilimlarni tizimlashtirishga olib keldi.

Sanoat va postindustrial jamiyatlarda sportning quydagi ijtimoiy-falsafiy tushunchalari bilan izohlanadi:

- sport ijtimoiylashuv vositasi sifatida. XXI asrda sanoat jamiyatining rivojlanishi bilan sport sotsializatsiyaning muhim elementiga aylandi. Gerbert Spenser kabi nazariyotchilar sportni jamoat salomatligi va jamoaviy o'ziga xoslikni mustahkamlash vositasi sifatida ko'rishgan [8. 238.];

- marksistik yondashuv. Marksistik falsafa sportni iqtisodiy tuzilmalar bilan bog'liq mafkuraviy qo'shimcha mexanizmning bir qismi sifatida talqin qildi. Marksistik falsafa sportni iqtisodiy tuzilmalar bilan bog'liq mafkuraviy mexanizmning bir qismi deb biladi [9. 589.]. Shu bilan birga, ushbu yondashuv vakillari sportning birdamlik tuyg'usini yaratish va begonlashishga qarshi kurashish imkoniyatlarini ham tan olishdi;

- ekzistensial va fenomenologik qarashlar. XX asr faylasuf-olimlaridan, Jan-Pol Sartr va Moris Merlo-Ponti, sportdagi tanaviylik va shaxsiy tajribaga e'tibor qaratdilar. Ekzistensializmga ko'ra, sportni ijtimoiy hodisa deb biladi, bu odamga boshqalar bilan o'zaro munosabatda bo'lish, jamoaviy faoliyatda o'z ongini anglash va shu orqali iqtisodiy tendentsiyalarni izlash yoki o'z erkinligini tasdiqlash imkonini beradi [10. 123.]. Merlot-Ponti "tirik tana" (Corps vivant) deb ta'riflagan tana doimiy ravishda globus rejimida. Sport faoliyati, shu nuqtai nazardan, ushbu munosabatlarning ifodasiga aylanadi: harakat va o'zaro ta'sir orqali, bu sportchiga o'zini va dunyodagi o'rnini anglashga yordam beradi [11. 243.]. Sport o'zini o'zi anglash va ekzistensial cheklovlarni engib o'tish shakli sifatida qaraldi.

Sportga quydagi zamonaviy ijtimoiy-falsafiy yondashuvlar shakllangan:

Birinchidan, globallashtirish va sport, jamiyat rivojlanishining yangi bosqichida sport global jarayonlarning ajralmas qismiga aylandi. Entoni Giddens kabi olimlarning ta'kidlashicha, sport milliy va madaniy chegaralarni kesib o'tib, global o'ziga xoslikni shakllantirishga yordam beradi.

Ikkinchidan, sport va raqamlashtirish, raqamlashtirish va texnologiyaning rivojlanishi sportni ijtimoiy hodisa sifatida o'zgartiradi. E-sport va virtual platformalar o'zaro ta'sir va raqobatning yangi shakllarini yaratish orqali sport faoliyatining an'anaviy tushunchasini o'zgartiradi.

Uchinchidan, sport barqaror rivojlanish vositasi sifatida, zamonaviy yondashuvlar, shuningdek, sportni barqarorlik g'oyalari ilgari surish usuli sifatida ko'radi. Sport marginal guruhlarni birlashtirish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish kabi ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun ishlatiladi.

To'rtinchidan, sport falsafiy kategoriya sifatida, a) antropologik jihat Sport o'zini o'zi bilish va inson cheklovlarini engish usuli sifatida qaraladi. Sport orqali shaxs tanaviylik, vaqt va makonga munosabatini shakllantiradi; b) axloqiy o'lchov Sport axloqi adolatli o'yin, adolat va raqibga hurmat masalalarini o'z ichiga oladi. Ushbu toifalar axloq va fazilatga bag'ishlangan falsafiy nazariyalarda aks etadi; c) sport estetikasi Sport tomosha sifatida harakatning go'zalligi, musobaqaning uyg'unligi va dramasi bilan bog'liq estetik o'lchovga ega. Bu uni san'at nuqtai nazaridan falsafiy tahlil ob'ektiga aylantiradi.

Jamiyat rivojlanishining yangi bosqichining hodisasi sifatida sportning ijtimoiy-falsafiy xususiyatlari tanaviylik va axloqdan tortib globallashtirishgacha bo'lgan keng ko'lami masalalarni o'z ichiga oladi. Tarixiy va falsafiy sharh insoniyat madaniyatining muhim qismi bo'lib, ijtimoiy o'zgarishlar ta'siri ostida sport qanday o'zgarishini yaxshiroq tushunishga imkon beradi. Keyinchalik o'rganish uchun falsafiy va sotsiologik jihatlarni hisobga olgan holda fanlararo yondashuvlarni birlashtirish muhimdir.

NATIJA VA MUHOKAMA

Jamiyat rivojlanishining yangi bosqichida hodisa sifatida sport shakllanishining ijtimoiy-falsafiy xususiyatlariga quyidagi omillarni keltirishimiz mumkin: nazariy innovatsiya jihatida mazkur mavzu doirasida sportning jismoniy faoliyatdan iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'lchovlarga ega bo'lgan ko'p darajali ijtimoiy hodisaga aylanishi bilan bog'liq bo'lgan chuqur ijtimoiy-falsafiy jarayonlarni ochib beradi; nazariy jihatlari, Sport falsafasi gumanitar bilimlar sohasi sifatida. Sport ta'siri nafaqat bo'sh vaqt shakli sifatida, balki shaxsni shakllantirish, shaxsni ijtimoiy jarayonlarga kiritish va ramziy ifoda etish usuli sifatida ham amalga oshiriladi. P.Vallershteyn, J.Bodriyar va M.Fukoning asarlari sportni hokimiyat va rasmiy nazorat tizimining bir qismi sifatida yoritadi.

Zamonaviy jamiyatda sport nafaqat salomatlikni mustahkamlashda, balki axloqiy va axloqiy munosabatlarda ham rol o'ynaydi. Sportning nazariy falsafasi Aristotelning sportda yangi o'qiladigan fazilatlar va tarbiya haqidagi g'oyalari bilan bog'liq. Sportning global hodisa sifatida shakllanishi uning madaniyatga ta'siriga olib keldi va halokatli oqibatlarga olib keldi. Ushbu sohadagi tadqiqotlar uning madaniy o'ziga xoslik yo'nalishidagi rollariga qaratilgan va ommaviy axborot vositalaridan foydalanish. Amalda, sport madaniy almashinuv va jamoat manfaatlariga ta'sir qiladi. Bu quyidagi jihatlardan orqali namoyon bo'ladi.

Ta'lim va tarbiya tizimiga integratsiya. Sport intizom, etakchilik va jamoaviy ruhni rivojlantirishga yordam beradigan tarbiyaviy ishlarning majburiy tarkibiy qismiga aylandi. Uning ta'lim dasturlarida qo'llanilishi ijtimoiy institutlar sport faoliyati orqali qadriyatlarni qanday shakllantirishi mumkinligini ko'rsatadi. Sport ijtimoiy harakatchanlik vositasi sifatida. Sport yutuqlari, ayniqsa, yoshlar orasida martaba o'sishi va katta ta'sir ko'rsatishi uchun imkoniyatlar ochadi. Xalqaro diplomatiyada sportning roli. Olimpiya o'yinlari kabi yirik musobaqalar munosabatlar va madaniy almashinuvni qo'llab-quvvatlash maydoniga aylandi. Ijtimoiy inklyuziya va tenglik. Paralimpiya o'yinlari kabi inklyuziv dasturlar shuni ko'rsatadiki, sport nogironlar uchun to'siqlarni olib tashlashni ta'minlaydi.

Zamonaviy muammolar va tadqiqot yo'nalishlari. Yorumlikni tibbiylashtirish va raqamlashtirish. Sportda texnologiya va ma'lumotlarni tahlil qilishning joriy etilishi tabiiy va sun'iy chegaralar, doping va biotexnologiyalardan foydalanish muammolari bo'yicha savollar tug'diradi. Boshqa tashkilotlarning ijtimoiy javobgarligi. Ekologiya va resurslardan foydalanish bo'yicha kuzatuvlar global kun tartibidagi muhim masalalarga aylandi. Bizning davrimizdagi inqirozlar va muammolar.

Sportni siyosiyashtirish, boykot qilish va umuman muhim voqealar atrofidagi spekulasyonlar uning axloqiy va siyosiy ahamiyatini falsafiy tahlil qilishni talab qiladi. Shunday qilib, mavzu yuqori

FALSAFA

nazariy va amaliy innovatsionlikka ega, chunki u sportni zamonaviy o'zgarishlarning keng kontekstiga kiritilgan murakkab ijtimoiy hodisa sifatida o'rganadi. Ushbu g'oyalarning rivojlanishi falsafa, soʻsiologiya, Madaniyatshunoslik va ijtimoiy hayotning amaliy faoliyati uchun muhimdir.

XULOSA

Mavzu doirasida olib borilgan ijtimoiy-falsafiy tadqiqotimizga tayanib, quydagi ilmiy xulosalarni keltirishimiz mumkin:

Sport ijtimoiy amaliyot shakli sifatida sport jismoniy faollikdan madaniyat, siyosat, iqtisodiyot va texnologiya elementlarini birlashtirgan ko'p qatlamli ijtimoiy hodisaga aylanadi. Uning fanlararo fanlarni (falsafa, soʻsiologiya, Madaniyatshunoslik) o'rganishi jamiyat va shaxsning o'zaro ta'sirini tushunishga qarshi kurashishga imkon beradi. Shaxsni shakllantirish vositasi sifatida sport shaxsiy va jamoaviy o'ziga xoslik dizaynining ajralmas qismiga aylanadi. Sport amaliyoti orqali shaxs nafaqat o'zini ijtimoiy muhitda mustahkamlaydi, balki madaniy me'yorlar va qadriyatlarga ham o'tadi.

Jismoniy fenomenologiya Merlot-Ponti va Gusserl g'oyalariidan so'ng, sport ta'sir tanaviylik orqali dunyoni bilish va ularga yordam berish usuli sifatida. Sportchining jismoniy amaliyoti uning voqelikni idrok etishidan foydalanadi, bu sportga fenomenologik yondashuvning o'ziga xosligini ta'minlaydi. Sportni siyosiyashtirish va globalashtirish, sport xalqaro munosabatlarda "yumshoq kuch" dan foydalanishni boshladi. Qabul qilingan chora-tadbirlarning siyosiy va tegishli jihatlari ularga global tarmoq maydoni sifatida ahamiyat beradi. Sportda texnologiyani o'rganish raqamlashtirish va biotexnologiya sportni tubdan o'zgartiradi. Axloq masalalari, inson imkoniyatlarining chegaralari va texnologiyalardan foydalanishning maqbulligi falsafiy va ilmiy tadqiqotlar uchun dolzarb bo'lib qolmoqda.

Ijtimoiy-falsafiy xulosalarga, sport himoya va birlashish vositasi sifatida O'sib borayotgan ijtimoiy parchalanish sharoitida sport funktsional birlashishni amalga oshiradi. Ommaviy sport tadbirlari tashqi ijtimoiy aloqalarga, jamoaviy birdamlik va madaniy almashinuvni shakllantirishga yordam beradi. Sport va zamonaviy jamiyatning qadriyatlari, jamiyat rivojlanishining yangi bosqichida sport asosiy qadriyatlarni ifodalaydi: muvaffaqiyatga intilish, o'z-o'zini rivojlantirish, raqobatbardoshlik. Shu bilan birga, haddan tashqari tijoratlashtirish sportning gumanistik asoslarini xavf ostiga qo'yadi.

Ajratish va inklyuziya muammolari Zamonaviy sportda tenglik uchun kurashish uchun joy paydo bo'ladi: nogiron ayollarning ishtiroki, ozchilik ijtimoiy adolat g'oyalari ilgari surishga yordam beradi. Sportning ekzistensial o'lchovi, sport ekzistensial funktsiyani bajaradi, bu odamga yorug'likning bema'niligini engishga, jismoniy cheklash, belgilangan maqsadlar va natijalarga erishish orqali ma'no topishga imkon beradi. Iste'mol jamiyatidagi sportning inqiroz jihatlari sport tobora ko'proq madaniyat mahsuli va iste'mol ob'ekti sifatida ko'rilmogda, bu uning tomoshaga aylanishi, haqiqiyli va axloqiy ko'rsatmalarini yo'qotishi tanqidiga sabab bo'lmoqda.

Sportning hodisa sifatida rivojlanishi zamonaviy jamiyatning globalashuv, texnologizatsiya, ijtimoiy qutblanish va yangi ma'nolarni izlash kabi tendentsiyalarini aks ettiradi. Sportning ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlari uning rolini qayta ko'rib chiqishni nafaqat salomatlikni rivojlantirish vositasi, balki ijtimoiy rivojlanish, madaniy muloqot va shaxsiy o'sishning muhim omili sifatida baholaydi. Zamonaviy sharoitda sportning rivojlanishini ta'minlash uchun uning gumanistik salohiyatini rivojlantirish, uni tijoratlashtirish va insoniyashtirishdan himoya qilish kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шавкат Мирзиёев Янги Ўзбекистон тараққийёт стратегияси. Тўлдирилган иккинчи нашр. - Тошкент: "O'zbekiston" нашриёти, 2022. - Б. 440.
2. Нурмухаммедов С. Роль спорта в укреплении международного сотрудничества / Международный научный журнал "Всемирный ученый" Выпуск № 19, Том 1. - С. 1-6.
3. Язбердиев В., Джумагылыджов С., Мыратдурдыев Р. Спорт как фактор укрепления межнatsионального и межгосударственного сотрудничества / Международный научный журнал "Всемирный ученый" Выпуск № 30, Том 1. - С. 141-145.
4. Платон. Государство; Диалоги; Апология Сократа: (перевод) / Платон. - Москва: Эксмо, 2024. - С. 736.
5. Аристотель. Политика (перевод с древнегреческого Сергея Жебелёва) - Санкт-Петербург: Азбука, Азбука-Аттикус, 2015. - С. 352.
6. Норберт Элиас. О процессе цивилизatsии. Социогенетические и психогенетические исследования. (Том 1. Изменения в поведении высшего слоя мирян в странах Запада.) - Москва; - Санкт-Петербург: Университетская книга, 2001. - С. 332.
7. Ревякина Н.В. Библиотека Витторино да Фельтре // Книга в культуре Возрождения. - Москва: 2002. - С. 129-137.

8. Спенсер Герберт. Воспитание умственное, нравственное и физическое (Education-intellectual, moral, physical) / Герберт Спенсер; Пер. с англ. Н.Федоровой с примеч. и вступит. ст.. - Санкт-Петербург: тип. Дома призрения малолет. бедных, 1894. - С. 238.
9. К.Маркс, Ф.Энгельс Немецкая идеология. - Москва: Издательство политической литературы, 1988. - С. 589.
10. Сартр Жан-Поль. *Экзистенциализм - это гуманизм*. (Пер. с фр. В.В.Бибихина.) - Москва: Республика, 1992. - С. 123.
11. Мерло-Понти Монро. *Феноменология восприятия*. (Пер. с фр. А.Смирнова.) - Санкт-Петербург: Владимир Даль, 2001. - С. 243.